

М. Д. Пригодін

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З ХУДОЖНІХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДАГОГІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття висвітлює методологічні засади формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва з художніх дисциплін у педагогічному закладі вищої освіти. Філософія формування творчих умінь з наукової точки зору обумовлена залученням таких педагогічних методів, як: дедуктивний, дослідний, проблемний, біонічний, «реконструкції» з урахуванням оптимальних педагогічних умов навчально-методичного забезпечення, нестандартного мислення; аналіз через синтез, оцінювання якості власних творчих умінь, національний менталітет з європейським світоглядом на виготовлення художньо-педагогічних цінностей. Специфіка образотворчого мистецтва обумовлена: опануванням художньою майстерністю, українськими традиціями, ознайомленням з історичними витоками творів вітчизняних та зарубіжних митців; самостійністю виконання завдань, участю в олімпіадах, творчих виставках.

Формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі навчання розглядається нами в аспекті розбудови нового типу вчителя образотворчого мистецтва, як творчої особистості, зі збагаченими власними творчими вміннями, здатного створювати цінності, які інтегровані до європейської якості. Узагальнюючи наукові дослідження щодо методики формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі навчання художніх дисциплін, нами запропоновані такі творчі вміння, як: уміння визначати головне й другорядне, опановуючи майстерність і відтворюючи художні образи; уміння проводити аналіз і синтез, відтворюючи емоції персонажів, стан природи та гармонійну цілісність твору; уміння пропонувати гіпотези, поєднувати інтуїцію з аналітичним мистецтвом; уміння співпрацювати в системі «студент-викладач», творчо розв'язуючи суперечності і проводити рефлексію самооцінки творчих умінь; уміння трансформувати біонічні форми в художні формоутворення, проводячи експериментальні дослідження; уміння застосовувати інноваційні, комп'ютерні технології, виготовляючи еко-енергозберезувальний продукт; уміння акумулювати та застосовувати творчий досвід інших.

Ключові слова: творчі уміння, вчитель, образотворче мистецтво, художні цінності, педагогічний заклад вищої освіти, європейська інтеграція.

Prihodin M. D. The methodological and principles of forming the creative skills of the future teacher of fine arts from the artistic disciplines in the pedagogical high school. The article highlights the methodological principles of forming the creative skills of the future teacher of fine arts in artistic disciplines in a pedagogical institution of higher education. The philosophy of creativity development from the scientific point of view is due to the involvement of such pedagogical methods as: deductive, research, problem, bionic, "reconstruction" taking into account the optimal pedagogical conditions of teaching and methodological support, non-standard thinking; analysis through synthesis, assessment of the quality of their own creative abilities, national mentality with the European outlook on the production of artistic and pedagogical values. The specificity of fine art is due to: mastery of artistic skill, Ukrainian traditions, acquaintance with the historical sources of works of domestic and foreign artists; autonomy of tasks, participation in olympiads, art exhibitions.

The formation of creative skills of the future teacher of fine arts in the process of learning is considered by us in the aspect of building a new type of teacher of fine arts, as a creative person, enriched with their own creative skills, able to create values that are integrated into European quality. Summarizing scientific researches on the methodology of forming the creative skills of the future teacher of fine art in the process of teaching artistic disciplines, we have offered such creative skills as: the ability to determine the main and secondary, mastering the skill and reproducing artistic images; the ability to perform analysis and synthesis, reproducing the characters' emotions, the state of nature and the harmonious integrity of the work; the ability to offer hypotheses, combine intuition with analytic art; ability to cooperate in the «student-teacher» system, creatively solving conflicts and reflect the self-esteem of creative skills; the ability to transform bionic forms into artistic forms, conducting experimental research; the ability to apply innovative, computer technologies, making an eco-energy-saving product; the ability to accumulate and apply the creative experience of others.

Key words: creative skills, teacher, fine arts, artistic values, pedagogical education, eurointegration.

Вступ. Запропонована тема, незважаючи на проведені наукові дослідження у контексті методологічних засад формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва (ОБМ), як творчої особистості нового типу, збагаченого власними творчими вміннями на світовому рівні, ще не вичерпана і неналежно висвітлена в педагогічній теорії і практиці. Творчі уміння, завдяки яким виготовляється продукт в

образотворчому мистецтві, віддзеркалюються в художньо-образній формі. Задача педагога роз'яснити студентам закономірності побудови предмета, існуючого об'єктивно і незалежно від нашого відчуття. Методологія – живе споглядання до абстрактного мислення і від нього до практики – діалектичний шлях пізнання істини. Тому сучасне образотворче мистецтво розглядається в контексті європейської інтеграції, розширення освітньої парадигми з опорою на синергетичне мислення і підготовку конкурентоспроможних учителів.

Творчість, творчі вміння досліджувались такими педагогами, як: Є. Антонович (Antonovych, Zakharchuk-Chuhai, Stankevych, 1992), З. Болтарович (Boltarovych, 1976), Л. Гриневич, Т. Кара-Васильєва (Kara-Vasylieva, Chornomorets, 2002) Л. Масол, С. Сисоєва та ін. Разом із тим, методологія зазначених питань вивчалась нами на кращих творах вітчизняних та зарубіжних митців (М. Пимоненка, О. Мурашка, І. Репіна, Т. Яблонської, І. Марчука), імпресіоністів, як нової «революційної течії» в мистецтві в умовах українського відродження (К. Моне, О. Ренуара, Е. Дега, А. Сислея та ін.). Творчі вміння розроблені на основі трансформації природних форм у художні формоутворення (малюнки, ліплення, іграшки тощо) – найкращий шлях до досягнення художньої виразності й композиційної єдності твору.

Мета та завдання. Через види образотворчого мистецтва висвітлити методологічні засади формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва і окреслити можливості використання набутих умінь у педагогічній діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання окреслених завдань дослідження було використано комплекс методів наукового пізнання, а саме: дедуктивний, дослідний, проблемний, біонічний, «реконструкції» з урахуванням оптимальних педагогічних умов навчально-методичного забезпечення, нестандартного мислення; аналіз через синтез, оцінювання якості власних творчих умінь, національний менталітет з

європейським світоглядом на виготовлення художньо-педагогічних цінностей.

Результати. Концепція творчості і методологічні засади формування творчих умінь розглядаються як сукупність матеріальних, духовних, інтелектуальних цінностей, художньої культури і, в тому числі, спадщини українського народу.

Н. Кузьміна у творчому вмінні педагога, як творчої особистості, виділяє гострий розум, винахідливість, критичність, креативність і вважає, що однією з причин неуспіху в педагогічній діяльності є «рабське слідування обраному стандарту». У будь-якому творі – музичному, літературному, зокрема, художньому має бути певний композиційний задум, порядок побудови, де одне є головним, а інше – другорядним, яке підпорядковане головному. Якщо цього не буде, твір розпадеться на окремі частини, нічим між собою не пов'язані. Отже, цілісності в композиції чи, взагалі, у творі вже не існуватиме. Це свідчить про відсутність методологічних засад формування якісних творчих умінь.

У Національній доктрині розвитку освіти України висувається завдання щодо створення оптимальних педагогічних умов, які стимулюють студентів до творчості. Перелічимо важливі *психолого-педагогічні умови*, які сприяють формуванню творчих умінь студента:

Перша психолого-педагогічна умова – наявність у студента нестандартного мислення, системи певних знань, умінь, навичок, а також розвиненої структури психологічних компонентів (уява, інтуїція, фантазія, інтерпретація).

Друга психолого-педагогічна умова – цілеспрямованість творчої особистості, здатність її діяти в інтегральному спрямуванні інтелекту, можливість спілкування з предметами опосередковано, оперуючи їх образами, що включають три основні компоненти: аналіз через синтез, планування рішення, усвідомлення способів дії й оцінювання власних творчих умінь.

Третя психолого-педагогічна умова – поєднання національного менталітету з європейським світоглядом на цінності, виховання творчої особистості.

Філософія формування творчих умінь студентів, з наукової точки зору, обумовлена залученням сучасних педагогічних методів, а саме:

1. Дедуктивного – привчає до послідовності логічної думки, розвиває творче мислення. Особливо значимою є його роль у систематизації навчального процесу, оволодінні закономірностями індукції і дедукції.

2. Дослідного – формує та розвиває як загальні, так і індивідуальні (власні) уміння в процесі дослідження й цілісного вирішення творчих задач по мірі зростання складності.

3. Проблемного – ефективний для формування творчих умінь. Під час його використання педагог ставить перед студентами творчі завдання і показує приклади їх розв'язання, проводячи тренінги, «майстер-класи», розкриваючи суперечності та висвітлюючи логіку розв'язання завдань.

4. Біонічного, який передбачає трансформації природних форм у художні композиційні формоутворення з урахуванням екологічних та енергозберезувальних технологій відповідно до вітчизняних та зарубіжних стандартів.

5. «Деконструкції» – увів до наукового обігу французький філософ і культуролог Жак Дерріда. Зазначений метод полягає у постійному переосмислюванні речей, явищ, стилів, мов, розширенні меж можливого і виході в інші наукові простори.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел дало підстави для створення організаційно-методичної моделі – методики формування творчих умінь вчителя образотворчого мистецтва (див.рис. 1).

Водночас, дослідники стверджують, що подальшою метою розвитку творчих умінь має бути створення інтегративної моделі «людина культури», яка розглядається в системі комплексів інтелекту, почуттів, поведінки і

визначається особистістю, що здатна до рефлексивного сприйняття та продуктивної діяльності у середовищі художньої культури (акад. І. Зязюн).

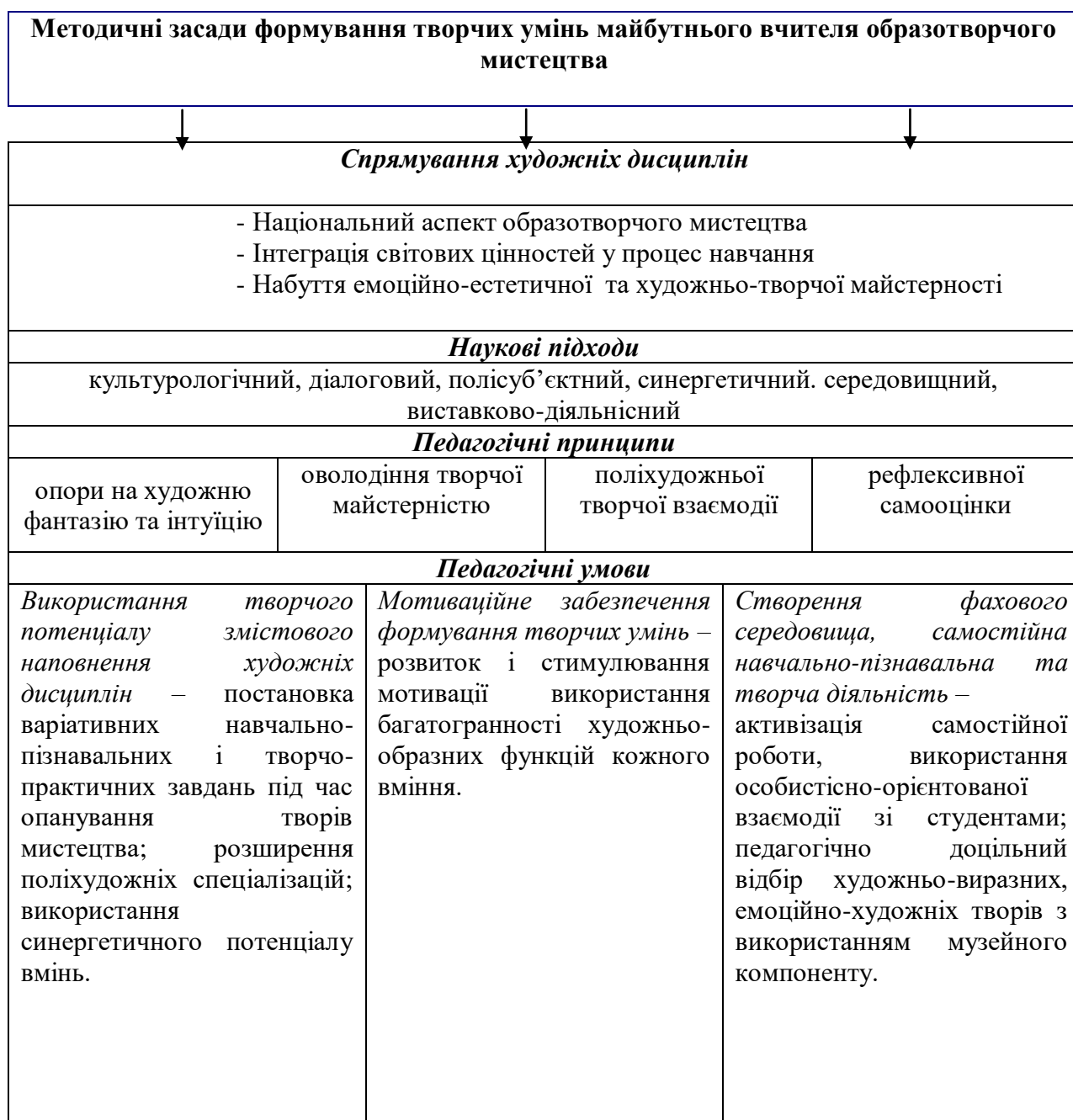

Рис.1. Організаційно-методична модель формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Необхідно звернути увагу на те, що методологія якісних творчих умінь удосконалювалась на розроблених практичних завданнях із залученням

комп'ютерних технологій «Color Draw», «Photoshop», з опорою на фантазію, художню майстерність, зокрема, при залученні кращих творів митців: В. Бородая – монумент «Батьківщина-Мати», М. Манізер – пам'ятник «Т. Г. Шевченко» (м. Харків), Ф. Клодта «Володимир Великий». На цих визначних творах студенти опановували секрети художньої майстерності й технології митців.

Як свідчать науково-педагогічні джерела, педагогічно цінний аналіз українського етносу (вишивки, килимарство, ткацтво) здійснила З. Болтарович. Водночас, необхідно знайомити студентів і з витоками й джерелами творчої спадщини Національного музею народного мистецтва України, художніми музеями. Обов'язково здійснювати дослідження художньої творчості відомих народних майстрів, зокрема, М. Примаченка, К. Білокура, Ф. Панка. Саме твори цих геніальних майстрів надихають нас на творчість. За слушним переконанням професора Є. Антоновича, – це «яскравий приклад національного відродження».

Образотворче мистецтво завжди існувало поряд з мелодійною українською мовою, чарівною українською піснею, красою рідної природи; живописними картинами, графічними і скульптурними творами (Kara-Vasylieva, Chornomorets, 2002).

Аналізуючи погляди науковців, педагогів стосовно формування творчих умінь, для проведення дослідно-експериментальної роботи ми розробили відповідно до логіки творчого процесу *сім творчих умінь*, що є оптимальним для вчителя образотворчого мистецтва. Для кожного творчого вміння був розроблений певний алгоритм операцій і на основі проведеного дослідження ми розробили власну методологію формування творчих умінь (Programa rozvytku vishchoi osvity Ukrainy Osnovni zasady rozvytku vishchoi osvity Ukrainy, 2008).

Як слушно стверджують науковці, творчі вміння вчителя образотворчого мистецтва можна формувати лише у чітко визначених видах педагогічної діяльності (Sysoeva, 2006).

Узагальнюючи наукові дослідження щодо методики формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі навчання художніх дисциплін, нами запропоновані такі творчі вміння, як:

1. уміння визначати головне й другорядне, опановуючи майстерність і відтворюючи художні образи;
2. уміння проводити аналіз і синтез, відтворюючи емоції персонажів, стан природи та гармонійну цілісність твору;
3. уміння пропонувати гіпотези, поєднувати інтуїцію з аналітичним мистецтвом;
4. уміння співпрацювати в системі «студент-викладач», творчо розв'язуючи суперечності і проводити рефлексію самооцінки творчих умінь;
5. уміння трансформувати біонічні форми в художні формоутворення, проводячи експериментальні дослідження;
6. уміння застосовувати інноваційні, комп'ютерні технології, виготовляючи еко-енергозберезувальний продукт;
7. уміння акумулювати та застосовувати творчий досвід інших.

Обговорення. Ці творчі вміння ми будемо формувати у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які спроможні виконувати творчу діяльність. Тому, обравши за основний вид педагогічну діяльність, нами розроблені творчі вміння, як базові. Зазначені вміння є поліхудожніми, ефективними й універсальними.

Висновки. Формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі навчання розглядається нами в аспекті розбудови нового типу вчителя образотворчого мистецтва, як творчої особистості, зі збагаченими власними творчими вміннями, здатного створювати цінності, які інтегровані до європейської якості. Творчі вміння вчитель реалізує в педагогічній діяльності, допомагаючи формувати

визначені вміння учням під час виконання навчальних завдань, загалом, творчого продукту.

ЛІТЕРАТУРА:

- Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво: Навчальний посібник. Львів: Світ, 1992. 270 с.
- Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. К.: Наукова думка, 1976. 139 с.
- Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. К.: Лебідь, 2002. 160 с.
- Програма розвитку вищої освіти України «Основні засади розвитку вищої освіти України» [Текст] – К., 2008. – Ч.4
- Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Міленіум, 2006. 344 с.

REFERENCES

- Antonovych, Ye. A., Zakharchuk-Chuhai, R.V., Stankevych, M. S. (1992). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo: navch. posib.* [The decorative and applied art]. Lviv: Svit, 270 s. (in Ukrainian).
- Boltarovych, Z. (1976). *Ukraina v doslidzhenniakh polskykh etnografiv XIX st.* [Ukraine in the research of Polish ethnographers of the nineteenth century]: Kyiv: Naukova dumka, 139 s. (in Ukrainian).
- Kara-Vasyliieva, T. & Chornomorets, A. (2002). *Ukrainska vyshyvka.* [The Ukrainian embroidery]: Kyiv: Lybid, 160 s. (in Ukrainian).
- Programa rozvytku vishchoi osvity Ukrainy Osnovni zasady rozvytku vishchoi osvity Ukrainy (2008)* [Development of higher education in Ukraine. The main features of development of higher education of Ukraine]. Kyiv, Ch.4. (in Ukrainian).
- Sysoeva, S. O. (2006). *Osnovy pedagogichnoi tvorchosti* [Basics of pedagogical art]: pidruchnyk. Kyiv: Millenium, 344 s. (in Ukrainian).

Інформація про автора:

Пригодін Микола Дмитрович: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6891-8585>, старший викладач кафедри українського декоративно-прикладного мистецтва та графіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61166.
e-mail: russaguila 1769 @ gmail. com

Information about the author:

Pryhodin Mykola Dmytrovych: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6891-8585>; Senior Lecturer of the Department of Ukrainian Decorative and Applied Arts and Graphics, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166.
e-mail: russaguila 1769 @ gmail. com

Цитуйте цю статтю як: Пригодін М.Д. Методологічні засади формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва з художніх дисциплін у педагогічному закладі вищої освіти. *Теорія та методика навчання та виховання.* 2018. № 45 С. 154-162. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620841>

Дата надходження статті до редакції: 31.10.2018

Стаття прийнята до друку: 07.11.2018